

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

К-т екон. наук, доц. Кірдан О.П.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Пріоритетним напрямом посилення співробітництва і як наслідок забезпечення ефективного використання державних фінансів визначено процес децентралізації. Органи місцевого самоврядування отримали нові повноваження щодо формування та розподілу фінансових ресурсів. Це стосується, у першу чергу, таких важливих сфер як охорона здоров'я та медичне забезпечення, система громадського порядку та безпеки, освіта, створення та функціонування інфраструктури та ін. Реалізація поставлених задач, окреслена Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, угодою між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування «U-LEAD з Європою: Програми для України з розширення прав та можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку». Прийнято Закон України «Про публічні закупівлі», який сприяє ефективному та прозорому процесу закупівель товарів, робіт та послуг для забезпечення потреб держави та територіальних громад.

Ефективне функціонування ринку землі сільськогосподарського призначення залишається головною передумовою розвитку агропромислового сектора економіки України. Саме цим пояснюється особлива роль ринку землі та соціальний ефект забезпечення й оптимізації агропромислового виробництва. Формування ринку землі активно впливає на індекс глобальної конкурентоспроможності України. Викладене вище актуалізує дослідження проблеми формування ринку землі та моніторингу стану і можливих варіантів його подальшого становлення й розвитку для аграрної галузі України.

Низка світових конференцій («Мюнхенська безпекова конференція», «Форум у Давосі», доповідь Римського клубу та ін.) вкотре звертають увагу на гострі проблеми, породжені глобалізаційними процесами, адже відносно з тісним зближенням та взаємодією країн і народів в економічній, екологічній, інформаційній, фінансовій, культурній та інших сферах, з'явився цілий ряд негативних явищ: концентрація капіталу та влади, егоїстична позиція країн-лідерів, що проявляється в нехтуванні збалансованості економіки, продовольчій кризі, зростанні захворюваності, екологічні конфлікти та ін. Так чи інакше, світ перебуває у стані певної невизначеності подальших шляхів розвитку.

Україна тим часом помітно гальмує на шляху своєї модернізації. Економічні та політичні системи залишаються закритими, за рівнем економічної свободи країна посідає 166 місце у рейтингу Heritage Foundation [1].

Всесвітнім економічним форумом опубліковано рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 рр. За даним рейтингом Україна посідає 81 місце серед 137 країн світу, поліпшивши проти минулого року свою позицію на 4 пункти. Однак стурбованість викликає той факт, що 3 із 12 контрольних показників Україна втратила позиції в 4 основних [2].

Для вирішення даного надважливого завдання слід зробити екскурс в новітню історію України. Нерішучість Центральної Ради щодо земельної реформи зрештою призвела до її відставки. Прагнення гетьманату Скоропадського відстоювати інтереси поміщиків, нехтуючи багатомільйонною громадою селян, призвело до втрати авторитету гетьмана серед селянства та окупації України.

У сучасній Україні вже понад двадцять років серед політиків, науковців, урядовців триває жвава дискусія про земельну реформу. Важливим завданням є

вивчення сучасного стану речей в сфері «володіння, розпорядження та користування», адже безпосередні власники, орендарі й держава в даній грі виходять з абсолютно різних інтересів. Такий підхід дасть можливість виявити найбільш складні ділянки й спрогнозувати можливі проблеми, які виникнуть у майбутньому в процесі запровадження ринку землі.

Значна кількість власників та користувачів земельних ділянок усіх видів використання та форм власності – 25,2 млн осіб. З них 6,9 млн – власники земельних ділянок, отриманих як земельні паї [3]. Таким чином, у результаті скасування мораторію, змін у свої правах зазнають 27% землевласників.

Слід зазначити, що аграрні землі значно дешевші, ніж землі іншого цільового призначення. Отже, в умовах сталого розвитку вони, очевидно, будуть менш привабливим об'єктом для шахрайства та зловживань. Однак, вартість земель, які нині підпадають під дію мораторію, після відкриття ринку, як прогнозується, швидко зростатиме, і це зробить їх привабливими для спекулятивних операцій.

Крім прав власності, скасування мораторію може вплинути на право оренди. Таких угод у 2015 р. в Україні було понад 4,73 млн [3].

Це обмежує можливості досягнення визначених людством «цілей сталого розвитку» і ставить під загрозу саме існування України. У таких обставинах точаться дискусії про земельну реформу, точніше, про створення ринку сільськогосподарських земель. Незважаючи на різні точки зору, всі згодні щодо великих масштабів впливу цього питання на українську економіку, соціальний розвиток і навіть політичні і культурні реалії.

Водночас Верховна рада ще на рік продовжила мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення до моменту врегулювання на законодавчому рівні процедури обороту землі і розробки необхідних нормативно-правових актів.

Дана ситуація триває не одне десятиліття й на цей час сформувалися своєрідні «групи інтересів» мотиви дій яких можуть бути абсолютно протилежні: політики-лобісти, аграрні холдинги, фермери, чиновники, пайовики та багато інших. разом з тим незмінною залишається ситуація з власниками земельних паїв, які продовжують бути заручниками у цій складній грі.

Однак останнім часом до вирішення даного питання долучився МВФ, підписавши відповідний Меморандум. Практично дане питання вирішується розглядом декількох законопроектів а саме: урядовий законопроект, який готує робоча група при міністерстві аграрної політики та продовольства, а також декілька законопроектів від різних груп народних депутатів.

Першим розглянемо законопроект, запропонований Кабміном. У спробі обійти найбільші страхи українця, пов'язані із вільним обігом землі, уряд В. Гройсмана запропонував свою концепцію ринку, що полягає в ідеї «до 200 гектар в одні руки, лише для фізосіб, жодних іноземців».

Якщо така ідея і буде втілена в життя, то ми очікуємо, що на цьому реформа не зупиниться, подальші зміни в законодавстві будуть поступово знімати накладені обмеження.

В такому варіанті, реформа абсолютно нецікава для аграрних холдингів, які не отримують від неї жодного позитиву. Натомість, їх витрати на користування землею зростуть, адже нові землевласники, що куплять землю, розраховуватимуть на більші доходи від здачі її в оренду агрохолдингам.

Приймаючи до уваги значне представлення інтересів агрохолдингів в українському парламенті, на додачу до популістів, що ні за яких обставин не підтримають земельну реформу як таку, шанси на затвердження ініціативи В. Гройсмана виглядають примарними.

Отже, перспективи такого варіанту реформи існують лише у випадку узгодження варіантів подальшої лібералізації земельного ринку на користь агрохолдингів. Питання лише в тому, на які саме поступки в таких питаннях сьогодні може піти уряд.

Найбільш зваженим виглядає законодавча ініціатива № 5535, що висунута представниками БПП. Вона полягає у запровадженні вільного обігу землі у три етапи і дозволяє юридичним особам купувати землю на другому етапі, через три роки після впровадження ринку.

Очевидно, такий варіант реформи більш відповідає інтересам аграрних холдингів, а отже має більше шансів у парламенті, особливо при активній підтримці з боку адміністрації президента.

Однак більш глибока лібералізація ринку може отримати більш активний спротив популістів-опонентів вільного ринку землі, що може негативно вплинути на електоральні рейтинги президента.

З нашого погляду, найбільш радикальною є третій законопроект – законодавча пропозиція депутата БПП А. Корнацького, що передбачає негайну лібералізацію ринку землі без обмежень щодо гектарів чи покупців.

Пропозиція надає переважне право викупу родичам землевласника та власникам суміжних земельних ділянок. Така пропозиція створює ризики не лише для малих фермерів, які не мають значних фінансових ресурсів, але і для великих холдингів, що на сьогодні не готові вкладати кошти в активну купівлю землі.

Очевидно, що така ініціатива має ще менше шансів на проходження через парламент, аніж стриманий план уряду.

Актуальним одночасно залишається «подолання» мораторію й через рішення Конституційного суду.

Особливу увагу слід звернути на ставлення безпосередніх учасників до даного процесу, зокрема аграрний бізнес переважно проти ринку землі – їх влаштовує модель «вічного мораторію». Великий бізнес поділився на табори «за» і «проти», але всі погоджуються з думкою про те, що жодна із структурних реформ не має такого впливу на економічну ситуацію як ринок землі.

У вирішенні цього надскладного завдання в допомогу може стати вивчення тривалого досвіду формування і функціонування ринку землі в США та країнах ЄС. Особливу увагу слід звернути на досвід, набутий країнами колишнього соціалістичного табору, оскільки саме вони спромоглися за відносно короткий проміжок часу сформувати різні за своєю суттю, але досить успішні моделі функціонування ринку землі. Це зумовлено не лише територіальною приналежністю України до Європейського континенту, а й визначенні на державному рівні євроінтеграційній політиці, що на даному етапі реалізується через угоду про асоціацію України з ЄС.

Література: 1. Economic Freedom of the World: 2017 Annual Report. – <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2017.pdf> 2. Позиція України в рейтингу країн за індексом глобальної конкурентоспроможності. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti> 3. Моніторинг земельних відносин в Україні, 2014–2015 рр. : стат. щорічник / Проект Світового банку; Держгеокадастр України. – К.: [б.в.], 2016. – 96 с.